

Dean Komel

FILOZOFSKI PREVOD KOT POT DO GOVORICE

81

Za začetek morda ni pretirana ugotovitev, da je filozofski prevod prav s Heideggrovo mislijo postal vreden vprašanja. To nikakor ne pomeni, da pred Heideggrom v filozofiji niso obstajali problemi prevajanja. A s Heideggrovo mislijo se zastavlja vprašanje, ne samo *od kod* in *kam*, ampak tudi *prek* česa prevajamo. Ta »*prek*« moramo razumeti kot temeljno dimenzijo ekstatične biti-v-svetu, ki je hkrati vselej bistvena poteza govornice.

Posebej velja poudariti, da se z vprašanjem in premislekom filozofskega prevajanja srečujemo že v Heideggrovi misli sami in ne šele ob njenem prevajanju. Heidegger sam je prevajanje temeljnih besed filozofskega izročila razumel kot bitnozgodovinsko dogodje. V zaključku spisa *Anaksimandrov rek* (*Der Spruch Anaksimander*) pove:

»Pristno usodno srečanje zgodovinskih govoric je tiho dogodje. A v njem govori usodnost biti.«¹

¹ »Die eigentliche geschickliche Begegnung der geschichtlichen Sprachen ist ein stilles Ereignis. In ihm spricht aber das Geschick des Seins.« M. Heidegger, *Der Spruch des Anaksimander*, Holzwege, HGA 5, Frankfurt/M. 1977, s. 371.

Temu sledi vprašanje:

»V katero govorico prevaja dežela Zahoda?«²

Prevod je v istem spisu ter v delu *Kaj se pravi misliti (Was heisst Denken)* dojet v smislu skoka:

»... Prevajanje se posreči le v skoku in sicer v skoku enega samega pogleda.«³

»Skok« tu ni mišljen kot metafora za prevajanje. »Skok« velja razumeti v smislu ene od šestih skladb mišljenja dogodka iz *Prispevkov k filozofiji (Beiträge zur Philosophie)*. »Skok je izskok pripravljenosti za pripadnost v dogodje.«⁴ Tako pripravljenost terja od nas prevajanje Heideggrove misli.

Tudi glede filozofskega prevajanja v slovenščino lahko ugotovimo, da je ravno s prevodi Heideggrovih spisov postalo vredno vprašanja. Če naj tu navedem besede iz *Prevajalskega komentarja* Ivana Urbančiča: »Da bi mogli npr. Heideggrovo ubesedeno mišljenje njegove miselne izkušnje z bistvom govorice primerno prevesti, moramo pristno ponoviti in soizpolniti njegove miselno izkušnjo z bistvom govorice.«⁵

Zanimivo in v nekem smislu celo poučno je, da je Urbančič s tem prevajalskim komentarjem nehal prevajati! To samo po sebi sproži vprašanje, ali je miselno izkušnjo prevajanja Heideggrove filozofije v slovenščino in s tem miselno izkušnjo govorice same možno neposredno vnesti v konkretni prevod in jo v njem ohraniti?

² »In welche Sprache setzt das Abend-Land über?«, *ibid.*, str. 342.

³ »... Übersetzen gelingt nur in einem Sprung und zwar im Sprung eines einzigen Blickes.« Martin Heidegger, *Was heisst Denken*, Tübingen 1984, s. 140/141. V spisu Anaksimandrov rek: »Miselno prevajanje ... je skok čez jarek«; »Das denkende Übersetzen ... ist der Sprung über einen Graben.« (Holzwege, s. 329).

⁴ »Der Sprung ist die Er-sprungung der Bereitschaft zur Zugehörigkeit in das Ereignis.« M. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie*, HGA 65, s. 235.

⁵ Ivan Urbančič, *Komentar k prevodu Herrmannovega besedila in oris poti*, Nova revija 73/74, Ljubljana 1988, str. 778.

Odgovor na to vprašanje sem sam pričakoval od prevajanja Heideggrove knjige *Na poti do govorice* (*Unterwegs zur Sprache*), ki je za prevajalca vsekakor poseben izziv, saj ga mora pri prevajanju voditi prav izkušnja bistva govorice same.⁶ Na to, miselno nadvse tvegano pot do bistva govorice nas Heidegger pospremi z vodilom:

Wesen der Sprache : Sprache des Wesens

Bistvo govorice : govorica bistva

Ta stavek ni le sam v sebi prevod, ampak nas celo vodi do nadaljnjega prevoda: »Če ta stavek, kolikor gre za stavek, ni izumetničen in zato ne predoča prazne zaobrnitve, se bo lahko pokazala možnost, da v reklu 'govorica bistva' tako za 'govorico' kot za 'bistvo' ob pravem času vstavimo drugo besedo.«⁷ Ti dve besedi sta poved (Sage) in dogodje (Ereignis). Vodilo *Bistvo govorice : govorica bistva*, s tem ko v sebi krije »pra-oznanilo bistvovanja govorice«⁸, sledi »odgovoru na vprašanje po bistvu resnice« iz spisa *O bistvu resnice* (*Vom Wesen der Wahrheit*), ki ga Heidegger označuje tudi kot »poved obrata znotraj zgodovine biti«: »*Bistvo resnice je resnica bistva*.«⁹

83

Vse temeljne besede Heideggrove misli vodijo k »povedi obrata znotraj zgodovine biti«. V skladu s tem Heidegger interpretira nosilne besede metafizične tradicije s tem, da jih prevede, prenese v zgodovino biti. Odtod po mojem izhajajo poglavitne težave s prevajanjem Heidegggra, ki jih ne moremo več zajeti s splošnim ugotavljanjem, kako je sleherni filozofski prevod interpretacija. Kaj če velja prav obratno, da je vsaka interpretacija v svojem *bistvu* prevod, in sicer v prej naznačenem smislu skladbe skoka? Kaj če do prevoda temeljnih besed mišljenja ne pridemo po poti interpretacije in prevodni skok utirja pot interpretacije?

⁶ Pri prevodu so sodelovali še Samo Krušič, Aleš Košar in Vid Snoj.

⁷ Martin Heidegger, *Na poti do govorice*, Lj. 1995, str. 182; prev. Samo Krušič.

⁸ Ibid., str. 210.

⁹ Martin Heidegger, *O bistvu resnice*, *Izbrane razprave*, Lj. 1967, str. 174; prev. Ivan Urbančič.

Prav prevajanje dela *Na poti do govorice* me je prepričalo, da interpretacija dolguje svoj izvor in izvornost skoku prevoda in da je v skladu s tem kvečjemu prevod ta, ki relativira interpretacijo, ne pa obratno. To ne pomeni le, da prevajalskih problemov v strogem smislu ni mogoče izenačevati z interpretativnimi in da pravilnost interpretacije nikakor ne jamči ustreznega prevoda. Vprašljivo je to »interpretativno merilo« samo.

Interpretativno merilo filozofskega prevajanja zahteva, da beseda v prevodu nosi isti pomen kot beseda v izvorniku. To predpostavlja, da besede neke govorice nosijo eno ali več pomenskih vsebin. To, kar se prenaša v prevodu iz govorice v govorico, je pomen besede, ne beseda sama. Besede same so po tej predstavi obravnavane kot nekakšne prenašalke pomenov, ki se poljubno nalagajo nanje. Toda beseda ima, kolikor je beseda govorice, svojo lastno nosilnost. Ta nosilnost se, recimo, naznanja v reku: *Beseda da besedo*. Beseda ne daje besede šele s pomenom, ampak že s samim prinašanjem besede. Pristna nosilnost besede je v tem, da s prinašanjem besede iznaša poved.

84

Nosilnosti in prenosljivosti besede ne gre razumeti iz nanje naložene pomenskosti, ampak iz povedne nošnje, ki jo Heidegger v *Na poti do govorice* sam poimenuje z besedo »Gebärde«. Z »Gebärde« razume »zbir nošenja«¹⁰ in nadalje v povezavi z »Austragen«, »Austrag«: »Stara nemška govorica imenuje *Austragen*, 'iznašanje': bern, bären, od koder prihajata besedi 'gebären', 'donositi', 'porajati' in 'Gebärde', 'gib', 'kretnja', 'gesta', 'tvorstvo'.«¹¹ »Austrag«, iznos/raznos, je Heideggrov prevod za gr. *diaphorá* oz. lat. *differentia*, razlika. Nosilnost besede zajema torej območje »ontološke difference«, ki govori skozi vse Heideggrovo rekanje in mišljenje, tako kakor, recimo, sleherni Heglov stavček postavlja negacijo negacije. Menim, da je to prvo, kar je treba upoštevati pri prevajanju Heidegggra, in sicer tako »pred obratom« kakor »po obratu« – če o nečem takem seveda sploh smemo govoriti.

¹⁰ Prim. Martin Heidegger, *Na poti do govorice*, Lj. 1995, Pogovor iz govorice, str. 110, prev. Aleš Košar.

¹¹ Martin Heidegger, *Na poti do govorice*, Lj. 1995, str. 16, prev. Dean Komel.

Heideggrova misel je namreč v celoti »poved nekega obrata znotraj zgodovine biti«, tudi tam, kjer Heidegger, kot sam priznava, še vedno govori govorico metafizike. Tudi tam, kjer so temeljne besede Heideggrovega mišljenja še vnesene v metafizično predstavljanje, se žc odvija neki prenos v mišljenje in rekanje bistva biti same. To bi rad pokazal prav ob *bistveni besedi obrata*, besedi »Wesen«, »bistvo«. Pri tem bom upošteval tudi glagolske oblike in zloženske, kot so »Wesung«, »Wesentlichkeit«, »Anwesen«, »Abwesen«, »Un-wesen«, »Ge-wesen«, »Ver-wesen« – prav v tem zlaganju se namreč odigrava prinašanje besed – da beseda da besedo.

Beseda »bistvo« je nosilni pojem tiste metafizične tradicije, ki si bit predstavlja zgolj kot bivajočnost bivajočega in ne misli biti same v razliki do bivajočega in ki jo Heidegger, kot vemo, v *Biti in času* podvrže radikalni fenomenološki destrukciji. Vendar pa se Heidegger besede »Wesen«, kljub njeni terminološki obremenjenosti, noče preprosto odreči. To bi bilo nefe-nomenološko ravnanje. Odrekanje je pač v svoji lastni globini že neko prirekanje, kakor se lahko poučimo v *Na poti do govorice*. Kaj nam torej prireka beseda »Wesen« (»bistvo«), s tem ko se odrekamo njenih metafizičnih pojmovanj? Katera so ta pojmovanja?

V četrti skladbi *Prispevkov za filozofijo (O dogodju)* z naslovom *Skok (Der Sprung)* se Heidegger v 164 §., 165 §., 166 §. in 167 §. izrecno posveča pojmu »Wesen«, s tem ko sam vpeljuje novotvorjeno besedo »Wesung« in terja »vpeljavo v bistvovanje«, (»Einfahren in die Wesung«)¹² Tu podaja šest vodilnih pojmovanj bistva (Wesensbegriffe), kakor jih je razvila filozofska tradicija v okviru vodilnega vprašanja po bivajočnosti bivajočega:

1. *ousía* kot *idéa*,
2. *ousía* iz Aristotelove obravnave v Met. Z H Th.,
3. *essentia* iz srednjega veka,
4. *possibilitas* pri Leibnizu,
5. pogoj možnosti pri Kantu, transcendentalni pojem bistva,
6. dialektično-absolutni idealistični pojem bistva pri Heglu.¹³

¹² Martin Heidegger: *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*, HGA 65, str. 285.

¹³ Ibid., s. 289.

Besedo »Wesen« v zgoraj podanih metafizičnih pojmovanih Heidegger na-
domešča z novotvorjenko »Wesung«, kar takole pojasni:

»Wesen wird nur vor-gestellt, idéa. Wesung aber is nicht nur Verkoppe-
lung von Was und Wesein und so eine reichere Vorstellung, sondern die
ursprüngliche Einheit jener beiden. Die *Wesung* gehört nicht zu jedem
Seienden, ja im Grunde nur zum Sein und was diesem selbst zugehört,
Wahrheit.«¹⁴

Končnica -ung tu očitno podkrepljuje verbalno razumevanje besede »We-
sen« nasproti nominalnemu.¹⁵ K razliki nominalnega in verbalnega se bomo

¹⁴ Ibid., s. 289. »Bistvo je zgolj pred-stavljeno, idéa. Bistvovanje pa ni zgolj povezava kajstva in
kakosti in tako neka bogatejša predstava, ampak izvorna enotnost obeh. *Bistvovanje* ne spada k
slethernemu bivajočemu, v temelju le k biti in k temu, kar spada k njej sami, resnici.« Slovenski
prevod bomo, da bi bila nošnja besede »Wesen« v izbranih Heideggrovih besedilih čim opaz-
nejša, podajali v opombah.

¹⁵ Tako smo tudi pri slovenskem prevodu razliko nominalnega in verbalnega razumevanja
»Wesen« nakazali z razlikovanjem »bistva« in »bistvovanja«. Glede prevajanja glagola »we-
sen« in samostalnika »Wesen« v slovenščino prim. naslednjo prevajalsko opombo: «*Wesen* bi
lahko prevajali z »bivati«, vendar to ni mogoče, saj z deležnikom tega glagola, »bivajoče«,
slovenimo nem. »Sciendes«. Ker z rabo glagola *wesen* in deležnika *wesendes* Heidegger pod-
krepljuje glagolski pomen samostalnika *Wesen*, »bistvo«, »bistvovanje«, smo se odločili, da
wesen prevajamo z »bistvovati«. Ta glagol navaja tudi Pleteršnikov slovar v pomenu *sein*,
existieren (1. del, str. 28). Kjer je bilo treba posebej poudariti glagolski pomen samostalnika
Wesen, smo se odločili za »bistvovanje«. Glede na to, da *anwesen* slovenimo s »prisostvovati«,
bi za *Wesen* ustrezalo tudi »soštvo« (Pleteršnik, 2. del, str. 538), vendar pa se je v filozofskem
izrazu že povsem ustalilo »bistvo«. Upoštevati je treba tudi Heideggrovo izrecno opozorilo v
tekstu *Bistvo govornice*, da namreč *Wesen* v glagolskem pomenu ne gre razumeti kot »golo
bivanje« oz. »golo trajanje«: »Bistvuje' ((west)) pove: prisostvuje ((west an)), medtem ko nas
zadeva, u-poteva in zascga.« V tem pogledu je zlasti pomembna raba deležnika *wesendes*
(»bistvovalno« – gre za tvorno pretekli deležnik zaradi homofonije z »val«) in samostalnikov
iz perfektivne glagolske osnove *gewesen*: *Gewesen* (»bivšestvo«), *Gewesenheit* (»bivšost«) in
Gewese (»prebitok«). V prevodu naštetih samostalnikov ni bilo mogoče ohraniti predpone *ge-*;
ta predpona, ki ji v slovenščini še najbolj ustreza »po-«, rabi za tvorbo kolektivov tipa *Ge-
birge*, »po-gorje«, hkrati pa označuje tudi izid nekega dogajanja ali dogajanje samo, npr. *Ge-
schenk*, »podarek«, in *gebären*, »porajati« – od tod uporaba te predpone pri preteklem delež-
niku (*gelungen*). *Gewesen* v Heideggrovih tekstih ne pove samo »to, kar je bilo«, marveč tudi
»to, čemur je že bilo biti« (gre za t.i. apriorni perfekt, *quod quid erat esse*). V tem pogledu je
zanimiva raba besede *Gewese* z navadnim pomenom »posestvo«; sledeč miselnemu kontekstu,
v katerega jo postavlja Heidegger (*quod quid erat esse*), pa smo jo prevedli s »prebitek«, ki v
korenski osnovi vsebuje glagol »biti« in pomeni tako »preostanek« kot »presežek«.

še povrnili. Razlikovanja med »Wesen« in »Wesung« se Heidegger ne drži strogo – uporablja tako reklo »Wesung des Seins« kot tudi »Wesen des Seins«. V obeh primerih pa se tu izreka resnica biti, dogodje.

V *Biti in času* na to reklo še ne naletimo. Tudi beseda »Wesen« se tu skorajda ne pojavlja, razen v narekovajih znotraj enega osrednjih stavkov: »*Das 'Wesen' des Daseins liegt in seiner Existenz.*«¹⁶ Heidegger sicer uporablja izraze »bistveno ustrojstvo tubiti«, »Wesensverfassung des Daseins«¹⁷ in »Wesensbestimmung«. »Wesensbestimmung« je tu rabljena sinonimno z »Seinsbestimmung«, kar po svoje kaže, da Heidegger opušča razlikovanje med kajstvom in dastvom v prid izvirnejše določitve smisla biti. Hkrati je v *Biti in času* že predloženo izhodiščno grško razumevanje biti, iz katerega je razlika med kajstvom in dastvom sploh izrasla: »*parousia, ousia*«, kar ontološko-temporalno pomeni 'prisotnost'«¹⁸ Heidegger obširneje spregovori o tem v predavanjih *Temeljni problemi fenomenologije*, (*Grundprobleme der Phänomenologie*, z. s. 1927). »Sein« in »Wesen« torej Heidegger na omenjenem mestu prevede nazaj v »Anwesen«, »prisostvo«. »Anwesen« in njegovo nasprotje »Abwesen« določata tako razumevanje »Sein« kot »Wesen«.

87

Opozoriti velja še na novotvorjenke »Gewesen«, »Gewesenheit«, »Gewesensein« in »gewesend«, ki se opirajo na t. i. apriorni perfekt *tò tí ên eînai*.¹⁹ V časovni ekstazi »bivšosti« (»Gewesenheit«, se primarno časi »počutje« (»*Befindlichkeit*«). To že nakazuje reaktualizacijo »starega« razumevanje glagola »wesen«: »prebivati«, »bivati«, »bistvovati«, »zadrževati se«, »tra-

Opozoriti moramo tudi na besedo *Sprachwesen*, s katero Heidegger namiguje na obrat »Bistvo govornice : Govornica bistva«. Glagolnik *Wesen* rabi tudi kot pripona, npr. v samostalniki tipa *Hauswesen*, »gospodinjstvo«. Ker pri prevodu *Sprachwesen* z »jezikovstvo« ali »govorstvo« izgubimo pripono *-wesen*, ki je ključnega pomena za Heideggrovo rabo te besede, smo se raje odločili za opisni prevod »bistvovanje govornice« (*Na poti do govornice*, Lj. 1995, str. 298/299).

¹⁶ Martin Heidegger, *Sein und Zeit*, HGA 2, Frankfurt /M. 1977, str. 56.

¹⁷ Ibid., s. 11.

¹⁸ Ibid., s. 34.

¹⁹ Prim. opombo v *Biti in času* (HGA 2, str. 144): »*tò tí ên eînai*, to, kar je že bilo – biti, vsakokrat že vnaprej bivujoče, bivšestvo, perfekt.« Glede prevajanja teh izrazov v slovenščino glej opombo št. 6.

jati«. Naj mimogrede opozorim, da Heidegger uporablja glagol »wesen« žc v svojem habilitacijskem spisu o Dunsu Scotu: »Er (Gott) is das Absolute, das Existenz ist, die im Wesen existiert und in der Existenz 'west'.«²⁰

V *Knjigi o Kantu* Heidegger uporablja besedo »Wesen« v reklih »Wesen des Daseins«, »Wesen des Menschen«, »Wesen der Endlichkeit im Dasein«, »Wesen der Wahrheit«, Wesen der Zeit » itn. brez narekovajev. Hkrati Heidegger tu naznači, da brez izdelave vprašanja po biti kot taki manjka »sleherni horizont za poskus definiranja bistvenosti bistva (Wesenheit des Wesens) in pojasnitve dejanskosti dejanskega (Wirklichkeit des Wirklichen)«²¹. Pojavi se tudi beseda »Unwesen«, in sicer v sintagmi »Unwesen der Unwahrheit«. Očitno je beseda »Wesen« tu kakor tudi v drugih dveh spisih iz leta 1929 – *Kaj je metafizika* in *O bistvu temelja* – pojmovana transcendentarno, torej v smislu »temelja notranje možnosti«. Toda zavedati se moramo, da transcendentalnost tu nima ne Kantovega ne Husserlovega obležja, saj je vezana na dogajanje transcendence v tubiti. Glede na to bi lahko rekli, da je beseda »Wesen« tudi v svoji transcendentalni rabi razumljena bolj verbalno-dinamično kot pa nominalno-statično. To po svoje kaže tudi raba besede »Unwesen«. Beseda »Wesen« torej že »znotraj govovice metafizike« govori drugače, že daje misliti drugo, tj. bistvovanje biti.²²

To postane še očitnejše v spisu *O bistvu resnice (Vom Wesen der Wahrheit)*, ki je bil zasnovan leta 1930 in prvič izdan leta 1942. V zaključni opombi k temu spisu Heidegger pravi:

»Die Frage nach dem Wesen der Wahrheit entspringt aus der Frage nach der Wahrheit des Wesens. Jene Frage versteht Wesen zunächst im Sinne des Washeit (quidditas) oder der Sachheit (realitas), die Wahrheit aber als ein Charakter der Erkenntnis. Die Frage nach der Wahrheit des Wesens versteht Wesen verbal und denkt in dieser Wort, noch innerhalb des

²⁰ Martin Heidegger, *Frühe Schriften*, HGA 1, Frankfurt/M. 1978, str. 26. »On (Bog) je absolutno – eksistenca, ki eksistira v bistvu in 'bistvuje' v eksistenci.«

²¹ Martin Heidegger, *Kant und das Problem der Metaphysik*, Frankfurt/M. 1951, str. 202.

²² Reklo »Wesen des Seins« (»bistvovanje biti«) nastopa že znotraj transcendentalnega nastavka spisa *Vom Wesen des Grundes*, *Wegmarken*, str. 169.

Vorstellens der Metaphysik verbleibend, das Seyn als den waltenden Unterschied vom Sein und Seienden.«²³

Razlikovanje med nominalnim in verbalnim pomenom »Wesen« omogoča govoriti drugo govorico (mišljenja biti) znotraj predstavnostne govorice metafizike. Heidegger v opombi sicer ne omenja, da »Wesen« v začetnih poglavjih tega spisa razume tudi kot »temelj notranje možnosti« in tako pripravljaja skok v izkušnjo resnice bistva: »... die Freiheit ist *Wesen* der Wahrheit. 'Wesen' ist dabei verstanden als der Grund der inneren Möglichkeit dessen, was zunächst und im allgemein als bekannt zugestanden wird.«²⁴ V tem kontekstu govori Heidegger tudi o »verborgenen Wesensgrundes des Menschen« (»skritem bistvenem temelju človeka«), »ursprünglich wesenden Bereich der Wahrheit« (»izvorno bistvujočem področju resnice«) in o »ursprünglicheres Wesen der einzig wesentlichen Wahrheit« (»izvornem bistvu edino bistvene resnice«).²⁵

Razgrnitvi bistva resnice sledi ob naslednjem koraku razgrnitev »nebistva resnice« kot *skrivnosti*:

»Das eigentliche Un-wesen der Wahrheit ist das Geheimnis. Un-wesen bedeutet hier noch nicht abgefallen zum Wesen im Sinne des Allgemeinen (*koinón, génos*), seiner possibilitas (Ermöglichung) und ihres Grundes. Un-wesen ist hier das in solchem Sinne vor-wesende Wesen.«²⁶

89

²³ Martin Heidegger, *Vom Wesen der Wahrheit, Wegmarken*, str. 198. Sl. prevod: »Vprašanje po bistvu resnice izvira iz vprašanja po resnici bistva. To vprašanje razume bistvo najprej v smislu kajstva (*quidditas*) ali stvarskosti (*realitas*), resnico pa kot značaj spoznanja. Vprašanje po resnici bistva razume bistvo verbalno in misli s to besedo – ostajajoč še znotraj metafizičnega predstavljanja – bitje kot vladajočo razliko biti in bivajočega.« (*O bistvu resnice, Izbrane razprave*, Lj. 1967, str. 175; prev. Ivan Urbančič.)

²⁴ Ibid., s. 81. Sl. prevod: »Svoboda je *bistvo* resnice same.« »Bistvo se pri tem razume kot osnova možnosti tistega, kar se najprej in nasploh priznava kot znano.« (*O bistvu resnice, Izbrane razprave*, Lj. 1967, str. 159; prev. Ivan Urbančič.)

²⁵ Ibid., str. 185; sl. pr. str. 160.

²⁶ Martin Heidegger: *Vom Wesen der Wahrheit, Wegmarken*, s. 191. Sl. prevod: »Pravo ne-bistvo resnice je skrivnost. Ne-bistvo tu še ne pomeni izneveriti se bistvu v smislu občega (*koinón, génos*), njegove possibilitas (omogočenja) in njenega razloga. Ne-bistvo je tu v tem smislu prej bistvujoče bistvo.« (*O bistvu resnice, Izbrane razprave*, Lj. 1967, str. 167/168; prev. Ivo Urbančič.)

Tako govorjenje o Un-wesen der Wahrheit je, kakor Heidegger sam pripoznava, paradokсно glede na utečeno jezikovno dokso, mislečim pa kaže pot v še neizkušeno resnico biti.

V *Na poti do govorice* je ta paradokсна govorica bistva izrecno izkušena iz spremembe našega odnosa do govorice. Temu primerno še posebej izstopi verbalni pomen »Wesen«, ki ga Heidegger pojasni takole:

»Das Wort 'Wesen' meint aber jetzt (in der Wendung 'Sprache des Wesens' op. D. K.) nicht mehr das was etwas ist. »Wesen« hören wir als Zeitwort, wesend wie anwesend und abwesend. 'Wesen' besagt 'währen, weilen. Allein die Wendung 'Es west' meint: Es west an, während get es uns an, be-wägt und be-langt uns. Das Wesen so gedacht, nennt das Währende, uns in allem Angehende, weil alles Bewägende. Die zweite Wendung im Leitwort: 'Die Sprache des Wesens' besagt demnach: Die Sprache gehört in dieses Wesende, eignet dem alles Be-wägenden als dessen Eigenstes. Das All-Bewegende be-wägt, indem es spricht. Allein es bleibt dunkel, wie wir das Wesende denken sollen, dunkel vollend, inwiefern das Wesende spricht, am dunkelsten, was dann *sprechen* heisst.²⁷

90

Poleg deležniške oblike »Wesende« najdemo v *Na poti do govorice* tudi izraze »verwesen«, »entwesen«, »Gewese«, »Gewesen« ter še posebej zanimivo besedno tvorbo »Sprachwesen«, ki za Heideggra pomeni: »Die Weise, nach der die Sprache als die Sprache west, d.h. währt, d. h. in dem versammelt bleibt, was die Sprache in ihr Eigenes als die Sprache zu ihr selbst gewährt.«²⁸ »Sprachwesen«, »bistvovanje govorice«, se v zadnji razpravi z

²⁷ Martin Heidegger, *Unterwegs zur Sprache*, str. 201. Sl. prevod: »Beseda »bistvo« tu ne pomeni tega, kar nekaj je. »Bistvo« tu zaslišimo kot glagol, bistvujoč ((wesend)) kot prisostvujoč ((anwesend)) in odsostvujoč ((abwesend)). »Bistvovati« pomeni trajati, muditi se. Samo reklo »bistvuje« ((Es west)) pomeni več kot zgolj: traja in ne mine. »Bistvuje« pove: prisostvuje ((west an)), medtem ko nas zadeva, nas u-poteva in za-sega. Tako mišljeno bistvo imenuje tisto trajajoče, nas v vsem zadevajoče, ker je vse u-potevajoče. Drugo reklo v vodilni besedi, »govorica bistva«, torej pove, da govorica spada v to bistvovalno, pripada temu vse u-potevajočemu kot njemu najlastnejše. Vse u-potevajoče upoteva, s tem ko govori. Nejasno ostaja samo to, kako naj bistvovalno mislimo, še nejasnejše, koliko bistvovalno govori, in najnejasnejše, kaj pomeni pomeni *govoriti*.« (*Na poti do govorice*, Lj. 1995, str. 211–212; prev. Samo Krušič.)

²⁸ Ibid., s. 249/250. Sl. prevod: »način(a), na katerega govorica kot govorica bistvuje, tj. traja,

naslovom *Pot do govorice*, (kjer pogosto naletimo na to besedo), odstre kot *Sage* (poved), *Zeige* (kazalka).

Besedo *Sprachwesen* moramo razumeti v povezavi s sorodnimi besednimi tvorbami kot »Hauswesen« (»gospodinjstvo«), »Lebewesen« (»živo bitje«), Staatswesen (»državne zadeve«), ki so v nemščini sicer običajne, v sebi pa skrivajo še »nekdanje« razumevanje »wesen«. Tako Heidegger v spisu *Vprašanje o tehniki* pojasnjuje:

»Schon wenn wir 'Hauswesen', 'Staatswesen' sagen, meinen wir nicht das Allgemeine einer Gattung, sondern die Weise, wie Haus und Staat walten, sich verwalten, entfalten und verfallen. Es ist die Weise, wie si wesen ... Vom Zeitwort 'wesen' stammt erst das Hauptwort ab. 'Wesen', verbal verstanden, ist das Selbe wie 'währen'; nicht nur bedeutungsmäßig, sondern auch in lautlichen Wortbildung. Schon Sokrates und Platon denken das Wesen von etwas als das Wesende im Sinne des Währenden. Doch Sie denken das Währende als Fortwährende (*aei ón*).«²⁹

»Wesen« Heidegger tako tu kot v prejšnji pojasnitvi iz *Na poti do govorice* prevede v »Währen«. »Währen« je durativna oblika visokonemškega glagola »wesen«. Šele ta prevod »Wesen« v »Währen« omogoča interpretacijo bistva tehnike kot *postavja* (*Gestell*), ki ni metafizično predstavljajoča, tj. zgolj neko abstraktno pojmovno določilo.³⁰ To, kar izreka deležniška oblika

91

tj. ostaja zbrana v tem, kar govorica v tistem sebi lastnem jamči kot govorica. (»*Na poti do govorice*, Lj. 1995, str. 264; prev. Vid Snoj.)

²⁹ M. Heidegger, *Die Technik und die Kehre*, Pfullingen 1985, str. 30. Sl. prevod: »Že če rečemo 'Hauswesen', 'Staatswesen' /bistvo hiše/ 'bistvo države', ne mislimo tisto obče /splošno/ kakega rodu, temveč način, kako hiša in država obstojita, kako se upravljata, razvijata in propadata. To je način, kako bivata. Iz glagola 'bivati' /'wesen'/, če ga razumemo verbalno, je isto kot 'trajati' /'währen'/; ne le pomensko, temveč tudi po glasovni besedni tvorbi. Že Sokrates in Platon mislita bistvo nečesa kot tisto bistvujoče /das Wesende/ v smislu trajnega. To trajno /das Währende/ pa mislita kot nenehno trajajoče /das Fortwährende/ *aei ón*.« (*Tehnika in preobrat, Izbrane razprave*, Lj. 1967, str. 355/356, prev. Ivo Urbančič).

³⁰ To po svoje uide Derridaju, ko hoče v Heideggrovi določitvi bistva tehnike na vsak način videti metafizični relikv; prim. *De l'esprit* (Heidegger et la question), Paris 1987, str. 26, kjer Derrida, recimo, ugotavlja, da je izjava (!?) »bistvo tehnike ni nič tehničnega« »tradicionalno filozofska izjava«, ki »mišljenje bistva« oz. »bistveno mišljenje« štiti »pred sleherno izvorno in bistveno kontaminacijo«.

»Wesende« in »Währende«, ki je rabljena namesto nedoločniške oz. glagolniške oblike »Wesen« in »Währen«, je določujoče na način nas same prevzemajočega razpoloženja. Tako zadenemo na razliko infinitivnih in finitivnih verbalnih oblik, na katero Heidegger posebej opozorja pri obravnavi gramatike biti v *Uvodu v metafiziko*:

»V infinitivu različni pomenski načini besede ne veljajo več; so zabrisani. Substantiviranje dokončno utrdi in popredmeti ta zabris. Besedc postane ime, ki imenuje nekaj nedoločnega.«³¹

V primerjavi z nedoločnikom se deležnik nahaja med nominalnim in verbalnim ter se zato v nemščini imenuje tudi »Mittelwort«, »srednja beseda«. Deležnik se lahko »udeležuje« tako verbalnega kakor nominalnega. Pri obravnavi gramatike biti v *Uvodu v metafiziko* se Heidegger ne osredotoča posebej na deležniške oblike, pač pa to stori v *Kaj se pravi misliti* in še nekaterih drugih kasnejših delih. Na podlagi premisleka grškega »deležnika vseh deležnikov« – *ón* (,«bitje«, »bivajoč«, »prisotno«) – postane očitno, da se razlikovanje med nominalnim in verbalnim izvorno ne nanaša na razliko dveh besednih vrst. Vemo, da pri Platonu *ónoma* in *rhêma* še nista izoblikovani kot gramatični kategoriji. Razlikovanje nominalnega in verbalnega ni kako znotrajgramatično razlikovanje, marveč *diá-gramma*, ki kaže v raz-ločenje biti in bivajočega. Tega raz-ločenja, ki ne imenuje ničesar različnega, ampak zamolčuje *tisto isto*, kot takega ni mogoče posredovati, saj se godi kot dogodevna sredina vsega govorjenja in mišljenja. Tako Heideggru pri poskusu »misliti bit brez bivajočega«, misliti »bit brez ozira na metafiziko«, preostane samo še reči, da »Ereignis ereignet«, »dogodje dogodeva«. »S tem govorimo istega po istem k istemu.«³²

Razlog, da si Heidegger pomaga s t. i. figuro etymologico, ki jo je prevzel iz grške literature, je v tem, da rekla »Ereignis ereignet« (»dogodje dogodeva«), »Sprache spricht« (»govorica govori«), »Welt weltet« (»svet svita«)

³¹ M. Heidegger, *Uvod v metafiziko*, Ljubljana 1995, str. 75 (prev. Aleš Košar).

³² M. Heidegger, *Čas in bit*, Problemi 1–2/1995, str. 213, prev. Uroš Grile. »Damit sagen wir vom Selben her auf das Selbe zu das Selbe.« (*Zeit und Sein, Zur Sache des Denkens*, Tübingen 1988, str. 24.)

nakazujejo neko posebno *istost* v razmerju nominalnega in verbalnega. Nominalno in verbalno se pri tem ne enostavno poistovetita, marveč se kaže »iz istega po istem k istemu.« To tautološko mišljenje, ki ga Heidegger na drugem mestu imenuje tudi »fenomenologijo neprikazljivega (se)«, to mišljenje dogodja, ki mora morda ostati breizumno, samo od sebe in na svoj način stori, da spremenimo naše zadržanje do govornice: zadrži nas v govorjenju govornice. In mar ni tudi pristna zadržanost filozofskega prevajanja, da preskakuje »iz istega po istem k istemu«? Mar ne kaže prav duhovna zgodovina Zahoda, kako s tem, ko prek prevajanja vstopamo v razmerje s tujim, *isto-časno* izstopi razmerje do lastnega?

Prisluhnimo še enkrat Heideggru: »Morda se naučimo premišljati, kaj se v prevajanju lahko dogodeva. Pristno usodno srečanje zgodovinskih govoric je tiho dogodje. A v njem govori usoda biti. V katero govorico prevaja dežela Zahoda?«³³

* * *

Razprava je nastala v okviru raziskovalnega projekta »Fenomenologija na Slovenskem«, ki poteka na Fakulteti za družbene vede, financira pa jo Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije.

³³ Martin Heidegger, *Der Spruch Anaximander, Holzwege*, str. 371.